

EMILIJÁ PAVLOVNA SZTUZSINA:

A VÁROS ÉS KOLOSTORA A KÖZÉPKORI KÍNÁBAN

(a kapcsolatok néhány aspektusa)

(E. P. Sztuzsina: „Isztorija i kul'tura Kitaja” (Emlékkötet V. P. Vasziljev emlékére L. Sz. Vasziljev szerkesztésében) Moszkva, 1974. 275–293.)

Hogy teljes képünk legyen a középkori kínai városról, vizsgáljuk meg, milyen is volt kapcsolata a városfal közvetlen közelében vagy a városfalon belül található kolostorral (illetve templommal). A vizsgálódásból ítélve az derül ki, hogy sokkal bonyolultabb funkciók jellemzik a városi kolostorokat és templomokat, mint azokat, amelyek a városoktól távol működtek. Előbbiek ugyanis nemcsak a vallásos szertartások színhelyei voltak, de a piacnak, a szórakozásoknak, valamint a népgyűléseknek is teret adtak. Az európai városházakra emlékeztetően funkcionáltak a középkori kínai városok templomai, hiszen itt találkoztak a kereskedők és a kézművesek (feltehetően a 18. századig, amíg meg nem jelentek a kungszo és a hujkuan létesítményei), itt boronálták el a városi lakosság különböző csoportjai közötti konfliktusokat. Mindebből kitűnik, hogy a városok kolostorai, illetve templomai nem csupán vallási, hanem kereskedelmi, pénzkölcsönző, kulturális stb. tevékenységet is folytattak.

Mielőtt a tárgyra térnék, megemlítek néhány általános jellegű megfigyelést.

1. Különböző kiterjedésű földbirtokok voltak mind a városi, mind pedig a városokon kívüli kolostorok tulajdonában. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a földjáradék egyes kolostorok jövedelmének csupán csak egy részét, sőt, lehetséges, hogy nem is alapvető hányadát alkotta. A bevétel másik részét egyéb, már fentemlített funkciókból nyerték.

2. A városi templomok másik sajátossága volt az a szoros kapcsolat, amely a templom és az ipar, a céhek és a kereskedői testületek között fennállt. A kézművesek szakmánként saját templomaikba jártak.¹ (...)

Olymódon is kifejezésre jutott a céhek és a templomok kapcsolata, hogy az istentiszteletet gyakran abból a pénzből rendezték, amit a szabálysértő mesterek büntetésként fizettek be céhüknek. Erről számos kínai forrásban találunk említést.

3. A városi (és nem csupán a városi) templomok közötti sok volt a vegyes

vallású. Egy-egy templomban megfér egymással a buddhizmus és a taoizmus, a konfucianizmus és a helyi hiedelmek, a legalacsonyabb szintű primitív vallások, az ősök kultusza, a samanizmus stb. (...)

A kínaiaknak ez a szinkretizmusa a papság számára lehetővé tette, hogy a templomba nagy tömegeket toborozzanak, attól függetlenül, hogy melyik vallásra „specializálódott” a templom és, hogy mely vallást vallja a hívő.

E tanulmány megírásánál alapvetőek voltak azok a dokumentumok, amelyeket a kínai történész, Hsziang Po-lü, 1963-ban publikált.² A kötetben a kajfengi Hsziangkuo templom anyagát, a legkülönbözőbb forrástörödeléket gyűjtötte össze a szerző, amelyeket némi magyarázattal látott el. A 7.-től a 20. századig terjedő intervallumot fogja át a könyv, amelyben Hsziang Po-lü a dokumentumok mellett a szerzetesek és a lakosság szájhagyományokban őrzött emlékeit is felhasználja, továbbá a Csing korszak és a Köztársaság korabeli, valamint a Kínai Népköztársaság intézményeinek és tisztségviselőinek a közleményeit. (...)

A Hsziangkuóban folyó kereskedelemről szólva Hsziang Po-lü első sorban a könyv-, a metszet-, az ecset- és a tuspiacra hívja fel a figyelmet, és nem csatolja ide a mindennapi (az ő terminológiája szerint a „különböző”) árukkal folyó kereskedelem fontos bizonyítékát, a „Tungcsing menghua lu”-t.³ A papság életének osztálytartalma, szociális oldala sem lényeges Hsziang Po-lü számára. Szerinte a kizsákmányolás vagy az uzsora-kölcsön – a buddhista vallási szabályok olyasfajta megszegése, mint amilyen a sertéshús fogyasztása vagy az iszákosság.

Tanulmányom megírásánál Hsziang Po-lü könyvén kívül felhasználtam Kajfeng 12. századi leírását, a „Tungcsing menghua lu” traktátumot, valamint a különböző középkori források fragmentjeit, a templomok kereskedelmi tevékenységéről szóló dokumentumokat, amelyeket Siba Josisin japán történész a „Templomi és falusi vásárok a Szung-kori Csiangnanban”⁴ című tanulmányában publikál.

Bár a tanulmány kronológiai terjedelmét a 11.–13. század behatárolja, érdemes megjegyezni, hogy a templomi kereskedelem fejlődési tendenciáit a jóval későbbi időkben is figyelemmel kísérjük.

A Hsziangkuo kolostort Li Juan császár 555-ben alapította. Fejlődésének csúcspontját az Északi Szung korban érte el, amikor ez lett Kína legnagyobb buddhista kegyhelye. (...)

A Szung-kori Hsziangkuo lett a császárok és a legelőkelőbbek áldozati helye is. Itt könyörögtek a jó termésért, az esőért, a havazásért; ha a császár

vagy más előkelőség beteg lett, gyógyulásukért itt folytak a szertartások, de külszói követek érkezésekor szintén; és ez volt a nagyszabású hálaadó istentiszteletek színhelye is.

És ugyanakkor ez volt az a kolostor, amelyet a legkülönbözőbb, de távolról sem vallási célokra használtak fel. Minthogy a császári család és a legelőkelőbbek temploma lett, a Szung-kori Hsziangkuo a buddhista terjeszkedés központjává vált. Itt gyűjtötték össze a szomszédos országok buddhista kánoni írásait is, amelyeket a szerzetesek hoztak Kínába. A kolostor ebéd-lőtermeiben császári fogadásokat tartottak, ebédeket, banketteket adtak. De a Hsziangkuo-ban vizsgák is zajlottak, dolgozatokat értékelték, kitüntetett címeiket (csinsi) adományozták, továbbá a hivatali tisztségeket itt hitelesítették.

Minden elképzelhető irodalmi társulat és az előkelő világi szórakozások is helyet kaptak a kolostorban. Érkezhetett ide tisztviselő, tudós, költő, ha enni, inni vágyott, borozni vagy teára; de a cellákban zenét vagy éneket is hallgathattak, gyönyörködhetek a festményekben, vagy akinek kedve támadt, versét a falra írhatta. Hol előadást nézett a vendég, hol jósoldatott; más könyvet vásárolt vagy méregdrága csecsebecsét. A templomba rendszeresen járó előkelőségek, tisztviselők még a születésnapjukat is itt ünnepelték.

Ezen kívül a kolostorban voltak olyan nagyszabású ünnepek is, amelyeket a kajfengi lakosság szélesebb tömegei számára rendeztek. Ilyen volt például a Lampionok ünnepe vagy a Halottak napja, amit részletesen és igen élénken ecsetel a „Tungcsing menghua lu”.

A Szung-kori Hsziangkuo-ban mesemondók is voltak, működött itt egy cirkus, egy operaegyüttes és egy árny-színház is.⁵ (...)

Olyankor viszont, ha a város veszélyhelyzetbe került, a kolostor erőd-dé, a védelem központjává alakult át, és búvóhelyet nyújtott a békés lakoságnak. Ez az oka annak, hogy a városi kolostorokat olyan nagyra méretezték, hogy elférjen bennük az egész városi és környékbeli lakosság.

1169-ben is így történt, amikor a Csin hadsereg Kajfengre tört, a védelem központja a Hsziangkuo lett és a legtovább tartotta magát. A katonákon kívül több tízezer menekült gyűlt itt össze. 1234-ben is támadás érte a Hsziangkuo-t, ezúttal azonban a mongolok részéről.

A városok templomai és kolostorai (az orosz városi vecséhez hasonlóan) a legélesebb társadalmi összeütközések színhelyei lettek. Ilyen volt például a fosani templom is, amelyben gyakran tisztázták konfliktusaikat a keleti és a nyugati kézműves céhek tagjai. (...)

A kolostorokban gyakran találtak menedéket, éjszakai szállást a sze-

gények, a vándorok, akiket a források liumin-nek, azaz csavargóknak neveznek.

A hszisani templomban a „Kőtáblák Erdejé”-ben volt egy állandó éjszakai szálláshely. Valószínű, hogy a legszegényebb városi lakosság titkos összejövetelei is itt zajlottak le, mert a 18. században a mandzsuk számos parancsot adtak ki, amelyekben megtiltották, hogy a kolostorok éjjeli menedéket nyújtsanak. E parancsok végrehajtásának ellenőrzését a buddhista és a taoista papságra bízta. (...)

A kolostorok ilyen sokrétű funkcionálása az ott szolgáló szerzetesek alkatát is meghatározta.

Hsziang Po-lü név szerint tesz említést azokról a híres szerzetesekről, akik a művészetek, az irodalom, a buddhista elmélkedés kiválóságai voltak, politikai tervezeteket, udvari beadványokat írtak. A „Tungcsing menghua lu” arról ír, hogy a kajfengi szerzetesek még a város ébresztésével is foglalkoztak, olyképpen, hogy az utcákon kikiabálták, hány óra van és milyen az idő. A forrásokból számos értesülésünk van olyan szerzetesekről is, akik megszüntették az italozás, a paráznság, a csalás tilalmait.

A Zselohovcev által kutatott Szung-kori huapenekben a buddhista szerzetesek kicsapongó kerítők, pénzsóvárok. Ezek a szerzetesek a legnagyobb ünnepeken megszervezték az alamizsnagyűjtést vagy a szerencsejátékokat, hogy híveiket szemérmetlenül kifoszthassák. Ilyenkor háromszoros áron árusították a kegytárgyakat.⁶

A kultusz papjainak találékonyságát, vállalkozó kedvét Siba Josisin japán történész számos példával illusztrálja. Így például leírja, hogy 1133-ban a Csiangnan tartományban levő Vanszujsze templom ünnepén mintegy 16 ezer ember gyűlt össze és „minden embernek, attól függetlenül, hogy gazdag-e vagy szegény, tarisznyákat adogattak, amikbe azok – akár akarták, akár nem – beletették a templomnak szánt ajándékaikat. Ez alól nem volt kivétel.”

L.Sz. Vasziljev, D. Macgovan könyvére hivatkozva, bizonyos adatokra hívja fel figyelmünket. Ezek szerint az a kereskedelmi tevékenység, amelyet a vallás két szent napján – újholdkor és holdtöltekor – folytatnak a kultikus tárgyakkal, olyan eredményes, hogy néhány buddhista kolostor számára egy egész havi jövedelmet jelentett.

A Nyugat-Kínában utazó V.A. Obrucsev akadémikust a buddhista szerzetesek pravoszláv kollegáiktól eltérő magatartása hökkentette meg: „Az imádkozók kezdtek kimenni, amikor – nagy meglepetésemre – behozták a templomba a vacsorát. A noviciusok az udvarról nagy agyagkorsókat

hoztak, majd egy deszkán szeletelt birkahúst. A lámák köntösük ráncaiból elővették poharaikat, az övükre erősített tokból mongol késüket, majd csont-pálcikáikat is kikészítették. ... Az üldögélő lámák padocskái most étkezésosztalként szolgáltak. Én csak ámultam, látván a templom ilyen jellegű profanizálását, majd az foglalkoztatott, hogy egy szegény kolostor lámái vajon milyen mennyiségű és minőségű esti táplálékot fogyasztanak”.⁷

Városi kolostorok a Szung-korban kialakult funkciói közül számos a későbbiekben is, egészen a legutóbbi időkig fennmaradt.⁸

A feltárt források, sajnálatos módon, csak igen keveset árulnak el arról a rendkívül lényeges kérdéstről, hogy a városok templomainak és kolostorainak milyen is volt valójában a gazdasági hátterük. Mint már jeleztem, a kolostoroknak általában volt saját földbirtokuk. Ilyen helyzetben volt például a császári templom és fővárosi kolostor a Hsziangkou is, amelyek földjei és csuangjüan kertjei a városon kívül eső részeken terültek el. Ezt megírja Hsziang Po-lü, hivatkozva Szung Kaoszeng, Huj Jün, és egy bizonyos Szung-kori szerzetes életrajzára. Ez utóbbi, egyébként arról is informál, hogy „a templom birtokai a keleti elővárosi részen található”. Ezzel szemben a Fosan templomról szóló feljegyzések egyetlen szóval sem említik a templomhoz tartozó szántókat. Ha mégoly szerények is információink, megengedik azt a következtetést, hogy voltak olyan városi templomok, amelyek földbirtok nélkül lévén, más jövedelemből tartották fenn magukat. Megjegyezzük, hogy még a Hsziangkou-típusú kolostorok sem csupán a tulajdonukban lévő földekből éltek.

A városi templomok jövedelemforrásai között elsősorban az ajándékozást említjük, amely pénzadomány formájában avagy tárgyak felajánlásában is megnyilvánulhatott.

A városi templom fontos gazdasági funkciója és fenntartásának egyik forrása a pénzügyletek bonyolításából és az uszoráskodásból fakadt. A kolostorok pénzváltó-helyként működtek; különböző tárgyakat, sőt pénzt is lehetett itt elzalogosítani, amelyekért a szerzetesek kamatos kölcsönöket is folyósítottak. Lu Jü háborogva írja a „Laohszüe an piczi” (Feljegyzések egy agg „írástudó” kunyhójában) című művében, hogy „a szerzetesek manapság önkényesen raktárak használják a templomokat, nagy haszonnal zálogba vesznek tárgyakat és ezt nevezik ők csang-seng-nek. Lám, micsoda gonosz-ságra és alávalóságra vetemedtek!” (...)

Mindemellett a szerzetesek titokban hamis pénz verésével is foglalkoztak, amihez a kolostor műhelyének a nyersanyagát és szerszámaikat is fel tudták használni. Itt készültek ugyanis a szobrok, rézgongok és templomi kegy-

tárgyak. Ahogyan Li Kou írja a „Fu kou cö” című értekezésében: A [szobrok] öntésével egyidőben a [papok] titokban [hamis] pénzt is előállítanak. Úgy keverik az új [hamisat] a régi [törvényes] pénzzel, hogy nincs, aki megkülönböztesse, melyik a kincstári és melyik érme a magán kibocsátású. Ezen a téren a törvény tilalma teljesen hatástalan. A hamis pénz széles körben elterjedt és az ebből származó haszon is busás.”

Az állam hasztalan próbálta ellenőrizni azt a rézmennyiséget, amelyet a kincstár azzal a céllal bocsátott a kolostorok rendelkezésére, hogy kegytárgyakat készítsenek belőle. Bár ezt az állam szigorú törvényekkel akarta szabályozni, a kolostorok azonban igen ügyesen megkerülték a tilalmakat.

A kolostorok pénzszerzésének másik forrásául a nagyobb ünnepek alkalmából rendezett szerencsejátékok szolgáltak.

A „Hsziangcsun szansan cse” arról tesz említést, hogy a Nyugati-tónál (Hszihu) lévő Tungcsan templomban 1082-től egészen 1130-ig rendszeresen tartottak sorsjátékokat, ahol ruhákat, legyezőket, gyógyszereket és más tárgyakat sorsoltak ki. 1133-ban a Vanszujsze templomban elevenítették fel a szerencsejátékokat. A Szung-korban pedig a Fucsou-beli Pakuosze templomban rendeztek hasonló sorsolásokat.

Arról, hogy a mongolok alatt a Csiangnan templomaiban hogyan bonyolították az ilyen szerencsejátékokat, a „Kungcse tiaoko” (Jüan-kor) számol be részletesen. „A templomokban lakó buddhista szerzetesek és novíciusok – azzal a felkiáltással, hogy a templomépítéshez gyűjtenek, nagy tömeget tereltek össze és sorsolást rendeztek: tízesével vásároltak olyan tárgyakat, amelyekből nagy hasznot reméltek húzni, és ezer, sőt tízezer számra készítettek jegyeket. Arra számítottak, hogy a gazdag és befolyásos családok majd felvásárolják a jegyeket és ilymódon majd új vásárlókra tehetnek szert. A kijelölt napon hatalmas tömeg gyűlt össze, közel s távolból ezrével áradt a nép, mint a fellegek. A szerzetesek bevasalták a jegyek árát, az emberek pedig a [jegyeket] nyújtogatván megkapták nyereményüket. Az utak és a mellékutczák is zsúfoltak, lárma és vitatkozás mindenütt és a megszerzett nyereség sem volt jelentéktelen.”

A kolostoroknak abból is számottevő bevétele származott, hogy helységeiket akár lakásnak, akár üzlethelység céljaira bérbe adhatták; üzletsor elhelyezésére telket lehetett bérelni a templom területén. A kolostorok fogadóiban bárki megfordulhatott: laktak ott más városokból jött kereskedők, tisztviselők vagy akik azért érkeztek, hogy a városban vizsgát tegyenek, vándorló szerzetesek és még nagyon sokféle népség. (...)

Mint ez a „Hsziangkuosze kao” dokumentumaiból kiderül, a Szung-

kori kolostor területe kisebb volt, mint a Tang-korban, az alapterület egy részét ugyanis az átutazó kereskedők fogadói foglalták el.

A Hsziangkuóban létesült vendégfogadók egészen a 20. századig fennmaradtak. A fogadó még a 30-as években is abban a templomban működött, ahová az akkoriban a Szun Jat-szen nevét viselő piac telepedett.

A városi kolostorok egyik legfontosabb tevékenysége a kereskedelem volt. A templomok időszakos vásártérként, vagy állandó piacként szolgáltak, amelyek a hónap egy meghatározott napján tárták ki kapuikat.⁹

A vásárokról igen sok feljegyzés maradt ránk. A Lampionok ünnepén nagy vásárokat tartottak például a Szung-kori Saohszingban a Kajjüansze templomban. Egy ilyen vásárra még Kína legtávolabbi pontjairól is érkeztek kereskedők. Erről olvashatunk Csie Taj művében a „Hujcsi cse” vagyis „A Hujcsi járás¹⁰ leírása”-ban is: „A várostól olyan két li és még 170 lépésnyire épült a Kajjüansze templom. Itt minden év első hónapjában, úgy 1., 15.-e táján, lámpafény mellett zajlik a vásár. Az ország majd minden járásából, sőt a tengeren túlról is érkeznek, gyülekeznek a kereskedők, majd mindkét oldalon elhelyezkednek. Hoznak ide jadét és selymet, igazgyöngyöt és orrszarvú szarvát is; van itt tömjén, különleges gyógyszer vagy piros lakk-edény – és mind-mind hatalmasan tornyosulnak, mint a fellegek, hogy az embernek káprázik bele a szemé. Néha még a kalligrafia mesterműveivel, híres képekkel, különös, fura edényekkel vagy hóbortos csecsebecsékkal is találkozni itt. A sitafuk, azaz a tudósok és a tisztviselők, mindezt a Csengtü-i gyógyszerpek piacával hasonlítják össze.”

A templomokban bonyolított vásáros kereskedelem jelölésére a források a szujsi, azaz az évenként megrendezett vásár, vagy máskor a hszüsi = az időszakos vásár, illetve a csisi = az ünnepi vásár kifejezést használják.

Az állandóan folytatott kereskedelmi tevékenység kevésbé volt elterjedt jelenség a kolostorokban. A Ming-korban például a pekingi Huangmiao templomban működött állandó piac – havonta három alkalommal.¹¹

Az 1233-ban Kajfengbe látogató mongol követ így ír naplójában a „Si jen zsi lu”-ban: „A kolostorból egyenesen a piacra lehet jutni. Régebben a kolostor havi nyolc alkalommal nyílt meg a kereskedelem számára.”

Hogy mennyire élénk volt a kolostorok kereskedelmi élete, az is bizonyítja, hogy a városok kereskedő- és ipari negyedeihez hasonlóan még éjszaka is zajlott az adás-vétel. Kézműves tárgyak, kész ételek vagy ruhák cseréltek gazdát. De míg a városokban ezt az állam kénytelen-kelletlen tűrte, addig a kolostorok éjszakai kereskedelmét – igaz, sikertelenül – megpróbálta betiltani.

Így szól a „Jüan tiencsang”-ban közölt speciális császári parancs: „A népnek megtiltatik, hogy vallási ünnepek megtartására gyülekezzenek; akik pedig teszik, hogy imádkoznak és énekelnek az Istenhez, valójában boltot nyitnak és kereskednek – gyülekezzenek éjszaka és reggelre oszlojanak szét!”

A Hsziangkuoban folyó kereskedelem legtüzetesebb leírását a „Tungcsing menghua lu” adja, egész fejezetet szentelve a témának „A Hsziangkuo köznépeinek (vanhszing) kereskedelme” címmel: „Az egyszerű emberek számára a Hsziangkuo kolostorban havonta öt ízben rendeznek vásárt. Mindjárt az első kapunál lehet madarat, macskát, kutyát, madárkülönlegességeket és különleges állatokat is kapni, és mi minden van még ott ... A második kapunál kaphatók a különféle berendezési tárgyak, bútorok. Az udvar közepén pedig színes sátrak és nyitott elárúsító helyek vannak, ahol nádat, gyékényt, ágyfüggönyöket, spanyolfalat és tisztálkodó szereket, lószerszámot, fegyvert, gyümölcsöt, füstölt-árut és minden egyebet lehet kapni. A Buddha Terem (Fotien) közelében árúsítják a Mengcsiataojüanból származó Vang taoista édességeit és cukrozott gyümölcsseit, a Hsziao Ven-hszü ecseteit és Pan Ku tustégláit. Két galériát is berendeztek, ahol a kolostor szerzetesei kézimunkákat, virágokat és gyönggyel, selyemmel és arannyal ékesített kalapokat árultak; de kínáltak itt a hölgyek frizurájához illő díszeket, szalagfürtöket, stb. A Cesengmen kapu előtti udvaron a legkülönfélébb könyvek, csecebecsék és képek piaca volt. Valamint sok mást, tömjént és egyéb különlegességet, amelyeket az elbocsátott tisztviselők hoztak az ország minden tartományából.

A szerző a következő részben (a „Sze tungmen csiehsiang” azaz a Melékutca a Szentély keleti kapuja mögött című fejezetben) így folytatja a leírást: „A szentély keleti kapuján túl van egy nagy utca. Ott van az övek, a fejkötők, a buddhista könyvek, a kalapok és a gyékények elárúsító helye. Ugyancsak ott található a Ting család teázója is. A templomtól délre a Lusi utcácskában vagy egy szórakozóhely. A hímezők utcájában egymást érik azok a házak, ahol a kézimunkázó apácák laknak. A templomtól északra fekvő Hsziaokansuj utca középső és déli részén különösen sok a szórakozóhely és az élelmiszert árúsító bódé.”

A traktátus szövegéből nyilvánvaló, hogy a kereskedő-negyed, ahol a pénzváltást és más pénzügyeket is bonyolíthattak, a kolostor körül épült ki. (...)

A Hsziangkuo kereskedelmi életéről más, Szung-kori szerzők is írtak ugyan, de elbeszéléseik korántsem olyan szemléletesek és részletesek mint a „Tungcsing menghua lu”.

A „Jenji jimou lu” szerzőjének képzeletében a Hsziangkuo egy óriási piacként jelenik meg, ahová az ország minden tartományából érkező áruk tömege összpontosul. „A fővárosi templom a vidámság és a kereskedelem színhelye. Mindúntalan szerzetesi hajlékokra is bukkanunk. A tempom fő-épületéhez két olyan fedett galéria csatlakozik, ahol tizezer ember is elfér. Mindenfelől érkeznek ide a serény kereskedők, akik – akár eladók, akár viszonteladók –, a fővárosnak ezt a pontját nem hagyhatják ki.” (...)

Az idézett szövegek arra engednek következtetni, hogy a városi kolostorok kereskedő-sorain a helybeli kereskedők és piacra termelő iparosok bódéi mellett megtalálhatók voltak az odautazó árusokéi is. A kereskedelem leginkább a lakosság mindennapi szükségleteit kielégítő árukkal folyt: különféle kézműipari cikkekkel (a ruházkodás és a háztartás kellékeivel), elkészített ételekkel, gyümölcsökkel és édességekkel, áldozati tárgyakkal és fegyverekkel. (...)

Mindez pedig kiskereskedelmi forgalom volt, a város mindennapi szükségleteinek a kiszolgálása. A nagykereskedelmi ügyletekről forrásaink nem tesznek említést.

Mezőgazdasági termények (a gabona, a rizs vagy a szarvasmarha és a hús) nem szerepelnek a kolostorok piaci lajstromán. Ezzel szemben sok a városi és lehetséges, hogy falusi kézműves tárgy (bambusz- vagy egyéb fonott cikkek).

Mint a többi városi kolostorban, így a Hsziangkuoban is jelentős kereskedelem folyt ritkaságokkal, régiségekkel, könyvekkel, lenyomatokkal, ecsettel, tussal. (...)

Hsziang Po-lü különböző Szung-kori forrásokra hivatkozik, amelyek bizonyítják a Hsziangkuo-ban folyó képeladásokat, azt, hogy itt cseréltek gazdát a kalligrafikus tekercsek és kőtáblákról készült lenyomatok.

A Hsziang Po-lü által gondosan összegyűjtött adatok alapján feltehető, hogy a Szung-korban a Hsziangkuo kolostor volt Kína legnagyobb könyvpiacainak egyike. (...)

A kolostorok kereskedelméről van bizonyos fogalmunk, de hogy milyen volt az ottani kézművesség, az alig ismert a számunkra. Bizonyos, hogy a vásáros napokon iparcikkeket árusító bódékon kívül létezett egy olyan ipar, amit tulajdonképpen a kolostorban űztek – gondolunk itt például a kovács- és öntőműhelyekre, ahol a kegytárgyak is készültek. A már idézett „Tungcsing menghua lu” például olyan varró és kézimunkákat készítő apácákat említ, akiknek munkáit még a kolostor falain túl is értékesítették. Ou-jang Hszü verseiben dicsőíti az ecsetek hszüancsengi mestereit, a fővá-

rosiakat viszont, akik a szentélytől keletre laktak és dolgoztak, ócsárolja. Elmondja, hogy a fővárosiak miért nem jó mesterek: áraikat magasra tartják, de a drága ecsetek néhány nap alatt használhatatlanná válnak. Az ilyen töredékes értesülések viszont nem sokat segítenek abban, hogy a kolostorokban űzött iparról valamelyest pontosabb képet alkossunk.

Az eddig elmondottakból viszont az a következtetés kínálkozik, ahogy a középkori kereskedelem egészére, úgy a kolostorokban folyó piaci életre is az jellemző, hogy áruval bizony nincs feltöltve.

Mindazonáltal a kínai feudális társadalomban a 12–13. században meglehetősen intenzív fejlődésnek indult az áru- és pénzgazdálkodás. Ebben a szituációban kerültek a gazdasági élet vérkeringésébe a (főleg városi) templomok és kolostorok, szolgáltak vásártérként, pénzkölcsönző helyként, sőt a hamis pénzerméket is itt verték stb.

Minthogy a bevétel biztosítására egy városi templomnak aktívabban kellett tevékenykednie, mint egy falusinak, – ehhez kereskedni kellett, piacot üzemeltetni, pénzt váltani, az ünnepeket szervezni –, ily módon a városi templom olyan rugalmas intézménnyé vált, amely igen ügyesen és jó érzékkel alkalmazkodott a városi lét különböző formáihoz, a gazdasági és a hitelélet, a hétköznapi és az ünnepek feladataihoz. (...)

A „Szung hujjao csikao”-ban van egy passzus, amely szerint a 10. század végétől a városi templomokra is ugyanolyan állami adókat rónak ki, mint a birtokokra, nemesi földekre, üzlethelyiségekre stb. „A Jungszsi időszak negyedik évében az adóhivatal megszabta, hogy az adó fejében kapott termékeket ellenőrizni kell. Úgy szól a parancs, hogy a templomi testület egyik feladata az legyen, hogy az összes fővárosi templomtól, üzlettől, birtoktól, kerttől érkezett termékekkel foglalkozzék”.

Siba Josisin egy bizonyos Vang-Cse-csung sírfeliratának töredékét idézi, amely azt bizonyítja, hogy az a kereskedő, aki a templom piacán árúsít, a szokásos kereskedelmi illetéken kívül semmilyen más összeget nem fizet a kincstárnak. Minden év negyedik hónapjának 8. napján a Vujüan járásban levő Hujcsouba „mindenfelől gyülekezett a nép, hogy Vuhsziensen isten tiszteletére megtartsa a buddhista ünnepet. Az egész Mennyei Birodalom területéről érkeztek a kereskedők. A kötelező kincstári adózáson kívül semmilyen más befizetés nem terhelte őket.”

Z.G. Lapina, kutatásai alapján (beleértve Li kon műveinek tanulmányozását és fordítását) néhány fontos megfigyelést rögzített arról, hogy hogyan alakult a 11. századi Kínában az állam és a kolostorok közötti kapcsolat. A központi kormányzatot nyugtalanította a templomi bevételek növe-

kedése, a buddhista kolostorok megerősödött gazdasági befolyása, minthogy ezekben olyan konkurrenciát látott, amely akadályozza az államkincstár fejlődését.¹²

Ebből következően a központosított állam doktrínáját kidolgozó konfucianus tudósok úgy ábrázolták műveikben a buddhista szerzeteseket, templomokat és kolostorokat, mint az egyik legrémesebb rosszat, úgy írták le őket, mint ingyenélőket, akik ártalmára vannak a földművelésnek, vagyis az ország alapjának. Ám ez a kérdés még további kutatásokra vár.

Figyelemre méltó körülmény, hogy a kolostorok nemcsak Kínában váltak a középkori városok centrumaivá. Már az 1443-as Nürnbergi Krónika ilyen kolostorokat jegyzett fel például Mantovában, Pisában, Nürnbergben, Krakkóban és más városokban.¹³

Amikor például a 12. század végén, a 13. század folyamán Franciaországban a legtöbb gótikus székesegyház épült, ez nemcsak egyházi feladat volt, hanem a városi polgárság ügye is lett. A városlakók úgy tekintették a kolostort, mint saját jólétük és gazdasági erejük megtestesítőjét. Ezek a székesegyházak rendeltetésük szerint nem annyira a szerzeteseknek, mint inkább a világiaknak épültek, hiszen a város egész életének elválaszthatatlan részévé váltak. „A nép nemcsak istentiszteletkor jár ide, hanem azért is, hogy egy-egy messziről jött prédikátor próféciáit hallgathassa, vagy gyönyörködjék a templom előtti passió-játéokban. E falak között egyetemi előadásokat is tartanak, ez színtere lehet viharos disputáknak is. A székesegyházakat általában úgy méretezték, hogy elférjen benne az egész [város] lakossága.”¹⁴

Európában a városi kolostor egyidejűleg volt egyetem és könyvtár, vásáros hely és népgyűlés tere, még erődként is szolgált.

A kínai és az európai kolostorok bizonyos hasonlósága csak külsődleges. Az európai városban a templom és a városháza a városlakók gondoskodásától függött, a polgárok szabadságának, kiváltságaiknak, a királyi hatalomtól való függetlenségüknek impozáns megnyilvánulása volt, ezzel szemben Kínában az állam gyámkodott a városi kolostorok felett, amelyek az állam erejét és hatalmát juttatták kifejezésre. A kínai város, szemmel láthatóan, leginkább a passzív fogyasztó szerepét választotta.

Ez minden bizonnyal csupán megközelítő értékű következtetés, ami további pontosításra és a tények gazdagabb felsorakoztatására vár.

Jegyzetek

1. Peng Cö-ji szerk.: Anyagok az újkori kínai kézművesség történetéhez. I. köt. Peking, 1957. 186–187. (kínaiul)
E.P. Sztuzsina: Kitajszkoje remeszlo v XVI–XVIII. vv, Moszkva, 1970.
L.Sz. Vasziljev: Kultuszok, vallások és hagyományok Kínában Budapest, 1977. 322–325.
2. *Hsziang Po-lü*: Kutatások a Hsziangkuo kolostorról. Csengcsou, 1963.
3. Sanghaj, 1957. (kínaiul)
4. „Tojo Gakuho” 1961. szept. 44/2.
5. Megjegyezzük, hogy már a Tang-korszakban is rendeztek színelőadásokat a kolostorokban és a templomokban.
6. *A.N. Zselohovcev*: Huapen – gorodszkaja poveszty szrednyevokovo Kitaja. Moszkva, 1969. 9.
7. *V.A. Obrucsev*: Ot Kjahti do Kuljdzsi. Moszkva–Leningrád, 1940.
8. 1959-ben alkalmam volt megfigyelni Szucsou külvárosában egy érdekes buddhista kolostort, amelyet önálló elszámolási joggal ruháztak fel, és népi kommunának kiáltottak ki. A kolostor úgyszólván semmi dotációt nem kapott a buddhista központtól. Hogy kolostorukat fenntartsák, a szerzetesek olyan közszükségleti és ajándéktárgyakkal kereskedtek, amelyeknek semmi köze sem volt a valláshoz. Fényképezéssel foglalkoztak, a lakosság számára étkezdét nyitottak és díjazás ellenében kirándulásokat vezettek a környékre vagy a kolostorban kalauzolták az érdeklődőket.
9. Az egyházi ünneppel egyidejű vásáros nap meglehetősen ismert jelenség volt az európai és az orosz középkorban. L.V. Cserepnyin könyvében külön részt szentel a kolostorok által folytatott, főleg vámmentes kereskedelem tárgyalásának. III. Iván 1480-ban kelt törvényében világosan kifejezésre jut, hogy az állam a kolostorok jövedelmének korlátozására törekszik. Ugyanis a kolostorok vámkötelezettségének feloldása azt eredményezte, hogy a kereskedők áruikat a számukra kedvező áron, titokban szállították az atyák, akik ily módon a kincstárat fosztották meg a kereskedelemből származó haszontól.
10. Ez a mai Csiangszu és az Északnyugat-Csöcsiang tartomány.
11. Hszü Ta-ling pekingi történész szóbeli közlése.
12. *Z.G. Lapina*: K voproszu o tradicii v ekonomiceszkih ucenyijah kitajszkogo szrednyevokovja. Narodi Azii i Afriki. 1969/4.
13. Die Chroniken, der deutschen Städte, t. 22. Leipzig, 1891. Foliu LXXXIII, C, CXXXIX, CC.
14. *Neszszel'stráusz C.G.*: Iszkuszsztvo Zapadnoj Evropü v szrednie veka, M., 1964.